

2019

**Institut für Slavische Philologie
an der Ludwig-Maximilians-Universität München (LMU)**

Ukrainische Sprache, Literatur und Kultur sind am Institut für Slavische Philologie der LMU seit langem in Forschung und Lehre verankert. Das Institut wirkt durch Kooperationen mit anderen Universitäten bzw. Slavisten in Deutschland und im Ausland sowie mit Ukraine-Netzwerken. Um dies gezielt zu erweitern und die Ukrainistik in Deutschland, der Ukraine und anderswo zu fördern, bieten seine Internetkonferenzen ein geeignetes Forum.

Internet: www.slavistik.uni-muenchen.de
www.ukrainistik-konferenz.slavistik.lmu.de

46,90 €
ISBN: 978-3-95925-166-2
ISBN (eBook): 978-3-95925-167-9

Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen ■ Діалог мов – діалог культур. Україна і світ

X. Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik

Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen.

Die Ukraine aus globaler Sicht

München 24.–27. Oktober 2019

Діалог мов – діалог культур. Україна і світ

X Міжнародна наукова Інтернет –
конференція з україністики

readbox unipress · Open Publishing LMU

Alla Demčenko

Motive Becketts in den Dramen Neda Heždanas:

Warten auf Godot

318

Roman Dubrovs'kyj

Das Phänomen des Todes in der modernen ukrainischen

Militärprosa

326

Jaroslava Zujenko

Das Glossar als narrative Oberkategorie in L. Kononovyčs

Roman "Thema für die Meditation"

336

Olesja Lazarenko

Elizabeth Kottmayer – die deutsche Stimme

der ukrainischen Poesie in der Nachkriegszeit

346

Natalija Lebedynceva

Das Territorium des Traumas in Svitlana Povaljajevas

Gedichtsammlung "Nach der Krim"

355

Svitlana Lens'ka

Kyjiver Neoklassiker in Hryhorij Kostjuks Memoiren

363

Artur Malynov'skyj

Jahrmarkt – Handel – Austausch als Rahmen

für das soziale Rollenverhalten in der Geschichte

von H. F. Kvitka-Osnov'janenko

372

Valentina Musij

Die Poetik der Dualität in Andrij Ljubkas Roman

"Tvij pohljad, Čio-Čio-San"

381

Valentyna Nikolajenko

"... Gott auch über dem Abgrund der Hölle sehen können":

Literarische Dimensionen der Erlösung in der modernen

ukrainischen Literatur über den Holocaust

389

Vira Prosalova

Literarische Revision in der Ära der Postmoderne:

Versuche, Klassiker von den Podesten zu werfen

oder sie zu übertreffen

398

ГЛОСАРІЙ ЯК НАРАТИВНА НАДКАТЕГОРІЯ В РОМАНІ Л. КОНОНОВИЧА “ТЕМА ДЛЯ МЕДИТАЦІЇ”

Ярослава Зуєнко

(Україна)

У статті здійснено аналіз глосарію як унікальної наднарративної категорії у романі Л. Кононовича “Тема для медитації”, визначено його роль у формуванні часопросторової структури роману; виокремлено, проаналізовано та структуровано наявні в межах глосарію хронотопічні пласти (реальний та мітологічний), досліджено типологію наратора у межах зазначеної категорії.

Ключові слова: постмодернізм, мітологізм, хронотоп, наратор, нарративна ситуація.

GLOSSARY AS A NARRATIVE SUPERCATEGORY IN THE NOVEL BY L. KONONOVYČ “THE TOPIC FOR MEDITATION”

Jaroslava Zujenko

This report analyzes the glossary as a unique supercategory in the novel by L. Kononovyč “The Topic for Meditation”, defines its role in the shaping of the temporal structure of the novel; isolates, analyzes and structures the chronotopic layers (real and mythological) existing within the glossary, investigates the typology of narrator within the mentioned category.

Key words: postmodernism, mythology, chronotope, narrator, narrative situation.

Тяжіння до суб’єктивації оповіді, оцінка подій крізь призму авторської свідомості є характерною ознакою творів доби постмодернізму. Така концепція залишає простір для формування структури оповіді. Авторіві вже немає необхідності дотримуватися лінійного нарративу. Натомість у сучасній художній літературі широко використовується ризоматична побудова художнього твору, яка передбачає відсутність єдиного центру, розгалуженість і динамічність, подібно до кореневища гриба. Ризоматичність постмодерного тексту не лише трансформує реальність, але й формує простір для пошуку нових смислів та інтерпретацій. Водночас у межах одного тексту можуть у довільному порядку співіснувати та поєднуватися різні хронотопічні пласти, підпорядковані реалізації авторського задуму, що мають властивість охоплювати не тільки різні часові чи просторові проміжки реального часу, але й включати в себе ірреальні топоси, у котрих проявляється мітологізм художнього твору.

Мітологізм як “спосіб поетичної реалізації міфу у творах оригінальної літератури” (ЛСД 2007, 452) є однією з провідних ознак тексту доби пост-

модернізму. Категорія міту є об'єктом досліджень різних галузей гуманітаристики. Так, Воллос В. Дуглас наводив майже два десятки різних визначень цього терміна, зазначивши, що “стільки існує літературознавців, які використовують цей термін, стільки ж існує і його дефініцій” (Воллос 1996, 232). Як примітивну науку, форму буття, що містить у собі цілісну практичну реальність, визначає основи людських спільнот через систематичний зв'язок правил поведінки і стилю життя взагалі тлумачив цей термін мітолог й антрополог Дж. Фрезер (Фрезер 1984, 158).

Саме міт пов'язує людину з тим пластом колективного позасвідомого, який, серед іншого, формує націю як стійке соціальне утворення, особливо в кризові періоди життя суспільства. Йдеться не лише про первісний міт, але й про вторинну мітотворчість: новий міт, нових героїв. Щодо цього І. Зварич зазначав: “У ситуації, коли усвідомлення розподілу на ‘своїх’ і ‘чужих’ стає однією із умов виживання, вторинна міфотворчість є одним із чинників виживання нації” (Зварич 2017, 195).

Саме про такі межові епізоди з історії української держави йдеться в романі Л. Кононовича “Тема для медитації”. З огляду на мозаїчну структуру тексту, слушним є аналіз твору як сукупності наративів, об'єднаних глосарієм.

Роман “Тема для медитації” досліджували вітчизняні вчені. Філософський світогляд твору вивчав О. Гірник. Синкретизм язичницького та християнського світогляду розглядала Н. Башук. Творчість Л. Кононовича крізь призму національного світосприйняття аналізували В. Ніколаєнко, Н. Башук, О. Веретільник. Наративній структурі роману “Тема для медитації” присвячена фахова стаття Т. Мегері.

Мета дослідження полягає у спробі аналізу надтекстової категорії глосарію як сюжетотвірного складника роману Л. Кононовича “Тема для медитації”. Завдання – визначити роль, з'ясувати структуру та проаналізувати специфіку функціонування глосаріїв у романі.

Складна часопросторова структура – одна з визначальних рис “Теми для медитації”, адже дія твору охоплює чотири часові зрізи. Серед них основним є кінець 90-х рр. ХХ ст., сьогодення протагоніста, який, повернувшись до рідного села після служби за контрактом у Боснії, намагається віднайти сенс життя. Другий часовий відрізок окреслюється згодом і чергується з першим. Це – кінець 70-х рр. минулого століття, час навчання головного героя в університеті. Періодично в тексті зринають спогади сільських мешканців про голод 1932–1933 рр., які тісно пов'язані з основною сюжетною лінією, а також спогади про часи Гайдамаччини.

Дія роману розгортається у двох вимірах: реальному та ірреальному. Особливий наративний світ роману складають численні глосарії, які становлять метанаратив твору й поєднують розрізнені фрагменти в одне ціле. Через них транслюються й події реального світу, і події з потойбіччя, тлумачаться закони всесвіту роману. Прикметно, що з пояснення цього терміна та з'ясування його ролі й починається роман: “Часу в Глосарії не існує, як не існує його і для Господа. Будучи зняряддям в Божій Руці, глосарій

містить у собі все, що було, є та коли-небудь буде... Дуже рідко буває так, що він дається нам у вигляді містичного об'явлення чи тих видінь, які бачить людина, котра опинилася перед лицем смерті” (Кононович 2005, 6).

Глосарій постає перед читачем надкатегорією, непідвладною жодному зі світів роману (реальному чи ірреальному), де реалізуються водночас кілька пластів, причому наратив кожного з них різний.

Перша частина глосарію допомагає відтворити правдоподібне тло реальних подій. Вона вирізняється фрагментарністю та неоднорідністю, адже включає в себе тексти, стилізовані під газетні статті та замітки, спогади мешканців рідного села головного героя Юра про Голодомор, щоденникові записи, уривки з творів українських діячів-дисидентів тощо.

У межах цієї частини глосарію слід виокремити фрагменти, які описують життя земляків Юра в 20–30 рр. ХХ ст. Вони вирізняються не лише епізодичністю, але й специфічною наративною ситуацією. Послугуючись термінологією В. Шміда та класифікацією наратора Л. Мацевко-Бекерської, можемо стверджувати, що вони є елементами авторської розповіді другого рівня (гетеродієгетичний наратор у інтрадієгетичній ситуації). В. Шмід, говорячи про специфіку такого типу наратора, наголошував, що він “розповідає не про самого себе як фігуру дієгезису, а лише про інші фігури. Його існування обмежується планом розповіді, ‘екзегезисом”” (Шмід 2003, 81). Цей тип оповідача вирізняється демонстративною відстороненістю від власне дієгетичної ситуації. Відсутність безпосередніх коментарів та лише опосередкована присутність оповідача дають змогу сприймати оповідь максимально об’єктивно. Іншими словами, присутність наратора проявляється через специфічну стилістику мовлення, глибоке знання деталей фактичної ситуації, але водночас вона позбавлена суб’єктивної ситуативної оцінки. Л. Мацевко-Бекерська з цього приводу зазначає: “...за посередництва комплексу індивідуальних знаків часопростір художнього світу форматується таким чином, щоби в уяві читача створити ілюзію його саморозвитку, а самому читачеві цілком довірити право рецепції та інтерпретації” (Мацевко-Бекерська).

Деякі персонажі з тих, що з’являються в глосарії, згодом беруть безпосередню участь у розвитку основної сюжетної лінії, як, наприклад, відома своєю жорстокістю комсомолка Дзякунка. Після прилюдного зречення своєї родини, вона стає одним із найлютіших ворогів рідної землі, причетною до розкуркулення односельців, арештів та продрозкладок: “Ото, – кажуть їй комуняки, – відцурайся свого роду та й будеш наша людина!” Не довго думавши, вона й написала в газету: батьки мої – вороги народу, вони з наймитів кров пили, і я не хочу з ними більше ніякого діла мати” (Кононович 2005, 44).

Історія Дзякунки переплітається з історією її сина, в якій актуалізується одна з основних ідей “Теми для медитації” – ідея родової відповідальності: “Був він злодій у законі, й усе йому з обшачка возили і гроші, й харчі, і навіть морфій, бо наркоманом зробився...” (Кононович 2005, 101). Отже, у всесвіті роману діти спокують провину батьків чи всього роду.

Окремо слід виділити персонажів, які існують лише в площині глосарію. Їхні історії безпосередньо не впливають на розвиток сюжету, але відіграють важливу роль у змалюванні специфіки доби, про яку йдеться. Наприклад, історія родини Чигирів, односельців Юра: у 1933 р. Чигирів розкуркулили; старших членів родини вивезли до Сибіру, а в хаті залишилося четверо дітей, яких комсомолка Хванська виселила надвір посеред зими, де троє з них замерзло. За часів німецької окупації жінка потрапила в полон до партизанів, одним із яких і виявився четвертий син Чигирів Павлусь. Упізнавши Хванську, він розправився з нею з особливою жорстокістю: «Павло як почув тее, то й затрявся мов осиковий лист. А тоді шапку зняв, перехрестився да й каже: «Госпode вишний! Я все не вірив, що ти єсть на небі, – а тепер славить буду тебе вдень і поночі, бо ти цю лярву комсомольську в мої руки оддав! Та й махнув рукою. «Давай, – каже, – хлопці!» Вони як пустили ті берези, – так сая комсомолка на дві половини й роздерлася» (Кононович 2005, 113).

Значну роль відіграють у романі “Тема для медитації” епістоли баби Чакунки. Зокрема, у своїх листах жінка описує та аналізує події, які сталися в селі після втечі онука (обшук хати, конфлікт з Дзякункою тощо). Листи баби до Юра вирізняються хаотичним мовленням. Через них читач має змогу дізнатися про події, які трапилися в рідному селі протагоніста за відсутності останнього. Водночас, так баба Чакунка має можливість безпосередньо висловити свою думку про події, що відбуваються. Для неї немає різниці між співробітниками КДБ, які шукали дисидентську літературу, сховану Юром, та продзагонами 1932–1933 рр: “Люде позбігалися з усього кутка стоять попід загатою та дивляться дитино се таке було наче Тридцять Третій год вернувся наче знов Хліб Святий по дворах шукають наче знов Кодло наше куркулити прийшли” (Кононович 2005, 172). Співробітники КДБ в листах баби Чакунки постають максимально знелюдненими й протиставляються українцям – як селянам, так і представникам інтелігенції.

Щоденникові записи Юра – це, насамперед, роздуми про боротьбу української держави проти комуністичного режиму. Саме Юру належать слова: “комуністи – це не люди, і до них не можуть бути застосовані загальнолюдські норми моралі й права; що їх потрібно розстрілювати, вішати, топити, давити гусеницями танків, рубати на шматки й розкидати по вулицях, – щоб усі бачили, яка страшна й невідворотна кара чекає на кожного, хто носить коло серця цей диявольський квиток!” (Кононович 2005, 143).

Громадянська позиція головного героя формується під впливом творів та філософських трактатів заборонених українських письменників, мислителів, громадських діячів: “Микола Вінграновський і Василь Симоненко, Михайло Осадчий і Микола Холодний, – усе те, що він і досі знав напам’ять, те, що горіло десь у душі під тягарем прожитих літ, час від часу спливаючи на поверхню свідомости...” (Кононович 2005, 97). Саме за поширення та зберігання самвидаву Юр був арештований та засуджений. Ви-

користовуючи уривки із творів згаданих авторів-десидентів, автор увиразнює лейтмотив роману, яким є боротьба за волю і незалежність українців.

Друга частина глосарію належить до мітологічного виміру. О. Гірник відзначає значну роль цього часопросторового пласту: “Символічний світ баби Чаюнки допомагає головному героєві простежити зміни власної підсвідомості, розшифрувати демонічні архетипи” (Гірник 2009, 261).

Всесвіт глосарію відображає реальний світ, де головний герой має спокутувати гріхи минулого аби здобути шанс на майбутнє. Задля цього він зустрічається з односельцями, які безпосередньо причетні до злочинів радянської влади (комуністка Дзякунка, директор Багрій). Після зустрічі з Юром вони помирають. На цю обставину звернули увагу В. Ніколаєнко та Н. Башук, які зазначали, що Юр “...мусить розшукати і покликати... на той світ тих, хто лишився з числа причетних до зради й розстрілу діда, голодної смерті представників його роду під час голодомору 1932–1933 рр.” (Ніколаєнко 2008, 76). Цей же шлях Юр має пройти в глосарії в образі козака, народного героя, який бореться з нечистю.

Елементи ірреального проникають у дійсність через замовляння, ритуали, містичну спокуту тощо, однак і реальні події знаходять своє відображення в мітологічному світі. Наприклад, так трансформуються в глосарії події голоду 30-х р. ХХ ст.: “На Україні ріка в чистім полі біжить, над тою рікою червоне село стоїть. На тім селі серп та молот, а в тім селі смерть та голод. [...] Не літай, не шукай, свого роду в Україні не питай – я його із хати виганяв, на морозі да холоді погибати кидав, у сирую землю до їдної души закопав...” (Кононович 2005, 61).

Як зазначалося вище, співробітники КДБ ототожнюються з нечистою силою. Тому проти них діють ті ж методи боротьби, що й проти нечисті. Наприклад, баба Чаюнка під час обшуку накладає на папери Юра Коштрубує свастя – захисний знак, який оберігає від зла, – і цей імпровізований захист спрацьовує: “...а я зразу ж на тую Піч і наклала Коштрубує Свастя ага думаю лїзь то він як гепне з лежанки догорізнач да потилицею об долівку аж кавкнуло ааа думаю поживився Чортова Тїнь” (Кононович 2005, 178).

Мітологічний світ розділений на дві частини: пекельна Отхлань (“А зрящу я Отхлань бездонну, а в нїй ріку огненну, а на тїй ріці острів з каміння бачу...” (Кононович 2005, 101)) та Верхній світ (“...уздрів я перед собою долину, зелену, мов ізмарагд, і на схилах тої долини зростали дерева, і текла в тїй долині річка, прозора і чиста, мов кришталь, і високе голубе небо стояло над тим світом” (Кононович 2005, 11)). Як синонімічну назву до ‘Верхнього світу’, автор використовує слово ‘Ирій’. Отхлань та Ирій населяють мітологічні істоти: русалки, змії, білі діви, діви-поляниці, чорний див, відьми, нави, біси, Кобиляча голова. Отхланню править богиня Морана, а володарем Верхнього світу є сокіл-Коштруб.

Серед згаданих істот слід виокремити дів-поляниць, із однією з яких Юр асоціює свою кохану Леляну: “Ви, сестри-поляниці із Божого Вирію –

Росана, Леляна і Світляна! Одягніте панцирі золотії, озміте мечі остріі...” (Кононович 2005, 21).

У билинах новгородського циклу фігурують поляниці – жінки-богатирики, дружини та доньки богатирів, серед яких найчастіше згадуються Василина та Настасія (Григорьев-3 2003).

Питання виникнення міту про поляниць є дискусійним. Одна група вчених відстоює його історичне походження. Зокрема Є. Чернишова вважає, що поляниці мають тюркське коріння. Свою точку зору вона аргументує, спираючись на киргизький епос “Манас”, алтайські, киргизькі, кримськотатарські дестани (Чернишова 2012, 152).

Іншої позиції дотримувався Д. Балашов. Він стверджував, що билини про поляниць відображають слов'янсько-сарматські відносини перших століть нашої ери (Балашов 1975, 28).

Окрема група вчених дотримується думки, що поява цих персонажів не має нічого спільного з реальними історичними подіями і що в билинних сюжетах про одруження богатирів та поляниць читач має змогу спостерігати процес десакралізації міту, коли, за О. Прицак, “міт стає епікою і змішується з історією, яка тим самим стає мітом” (Прицак 1997, 116). Так, О. Афанасьєв пов'язував билинних поляниць з дівами-войовницями вілами, валькіріями, характерними для фольклору індоєвропейських народів, а поширений сюжет про поєдинок богатиря зі своєю дружиною та загибель одного з них – у трансформацію міту про земні ріки, утворені сходженням ‘небесної води’ із рік пролітої крові (Афанасьєв-2 1984, 116).

Незважаючи на те, що діви-поляниці майже не фігурують в українському фольклорі, вони гармонують зі створеною Л. Кононовичем картиною світобудови. Поляниці є помічницями Юра в Отхлані, куди їх на допомогу онукові закликає баба Чакунка: “Посестри-дівиці, Дажбога непорочні войовниці! Одверніте чорні стріли, бистрії кулі, гострії мечі од раба Божого Юра” (Кононович 2005, 20).

Також у Отхлані головного героя супроводжують кінь, сокіл та вовк: “В того козаченька троє побратимів: на лівім плечі ясен сокіл киче, поперед коня сірий вовчик гуляє, сірий вовчик гуляє, доріженьку вивіряє...” (Кононович 2005, 87). Зазначимо, що ці тварини в українській культурі асоціюються переважно зі сміливістю, силою, вірністю; зазначені позитивні конотації збереглися ще від тотемних часів. Особливою повагою серед українців користувався вовк. У монографії “Культ вовка у військових традиціях давньої України” А. Бондаренко зазначає, що цей культ був найбільше розповсюдженим на території степової України: теперішня Запорізька, Дніпропетровська, Донецька, Харківська області. Дослідник акцентує увагу, що у предків українців вовк асоціювався із потойбіччям та зі всевіданням, а “перевдягання у вовчу шкуру було частиною більшості воїнських ініціацій” (Бондаренко 2017, 48). Пізніше здатність перетворюватися на вовка приписували козакам-характерникам, які були не лише вмілими у військовій справі, але й володіли магічними здібностями.

Водночас образ мітичного вовка може поєднуватися з образом героя-змієборця, традиційного для слов'янської, а в ширшому сенсі – індоєвропейської традиції. Як приклад, учений А. Бондаренко наводить цикл південнослов'янських архаїчних фольклорних творів про героя Вуко Змієборця, який народився з вовчою шерстю на голові замість волосся (Бондаренко 2017, 49). Рисами воїна-змієборця наділений і головний герой роману “Тема для медитації” Юр: “Ім'я Юр вибране невипадково, адже в християнсько-мусульманській міфології св. Юрій – воїн-мученик, із іменем якого фольклорна традиція пов'язала реліктову язичеську обрядовість весняних скотарських і почасти землеробських культів та багату міфологічну топіку, зокрема мотив змієборства” (Гірник 2009, 272). Цю аллюзію підтверджують і цитати із глосарію: “На горі огонь горить, коло огня залізний стовп стоїть, коло стовпа троє зміїв червоних лежить... «А хто ж вас ізвоював, хто ж вас у заліза кував, червоні ви змії?» – «Звоював нас Юр-богатир, лицар християнський, козак запорозький!»” (Кононович 2005, 26).

Юру активно допомагає й баба Чақунка, яка може вільно спілкуватися з потойбічними сутностями. Для цього вона послуговується замовляннями, які увиразнюють етнографічно-фольклорна основа роману. Аналізуючи релігійний дуалізм замовлянь у романі “Тема для медитації”, Н. Башук зазначала, що “більшість дослідників жанрової специфіки замовлянь відзначають утилітарність призначення як домінуючу функціональну ознаку цих текстів, отже, доцільність здійснення теоретико-літературознавчого дослідження поетики вербальних формул фольклорного походження є дискусійним питанням. Проте, замовляння, введені в структуру художнього авторського тексту, набувають яскраво вираженої естетичної функції” (Башук 2011, 26).

Окрім знання тексту замовляння, відьма має виконувати особливі дії з використанням обрядових речей. Наприклад, баба Чақунка використовує свічі й молоко, хліб, який має найбільшу магічну силу. Пожертву саме у вигляді хліба вона складає богам перед тим, як провести обряд очищення Юра від ‘білої мани’, а найсильнішою ворожбою є ворожіння на зерні: “Щоб усе достеменно прознати, треба ворожить на пшениці, а ще ліпше – на житі...” (Кононович 2005, 141). Так акцентується увага на ідеї сакральності хліба, зерна, яка є однією з провідних у романі.

Незважаючи на те, що наведені замовляння є авторськими новотворами, письменник доклав значних зусиль, аби дотриматися необхідної структури.

Питання про структуру замовляння розглядали Р. Агеєва, Є. Кагаров, В. Мосієнко, В. Петров, О. Потєбня, Т. Свиридова, В. Харитонова та ін. І. Гунчик виділяє апелятивне та експліцитне мовлення, і в межах апелятивного мовлення виокремлює десять можливих пунктів: звернення, побажання, прохання, зсилання, запрошення, гадання, вимовляння, обдарування, величання, страхання (Гунчик 2011, 86).

Наприклад, у замовляннях, представлених Л. Кононовичем у романі “Тема для медитації” наявні звертання (“матінко морано припливла душа

моя з білого світа”), прохання (“ласки твоєї прохати благи коштрубом голубом тебе клясти заклинати покинь морано душу раба божого юра”), закріплення (“слово своє запечатую водою огнем залізним мечем”) (Кононович 2005, 36).

Серед адресатів закликів баби Чакунки найчастіше зустрічається богиня Морана. Н. Башук зазначала: “У текстах замовлянь, репрезентованих романом Л. Кононовича, домінують образи фемінних божеств, що вказує на безпосередній зв’язок цих зразків народної творчості з докняжим періодом історії України” (Башук 2011, 27). Погоджуючись із цією думкою, слід уточнити, що час від часу баба Чакунка звертається й до богів чоловічої статі, зокрема, Велеса та Тора-громовержця, але в основному адресатом замовляння є все ж Морана, яка в тексті уособлює Велику Матір. Це божество наділене у творі значною силою. Саме Морана є володаркою Отхлані, покровителькою баби-Чакунки, а згодом – і самого Юра, який стає її збройним лицарем. Вона здатна і зцілювати, і забирати життя.

У багатьох антропологічних дослідженнях стверджується, що за бронзової доби існувала лише одна богиня, яка об’єднувала в собі всі функції, які згодом почали асоціювати з різними жіночими божествами: “Найважливіші богині грецького пантеону – Гера, Афіна, Артеміда – це розділені форми Великої Матері мінойської доби” (Мотц 1997, 13), яка “була водночас дівою і матір’ю, захисницею людей і проявом розгніваної природи, тією, що дає життя, і тією, що забирає його...” (Мотц 1997, 6).

Отже, глосарій як нарративна надкатегорія роману Л. Кононовича “Тема для медитації” відіграє значну роль у формуванні часопростору твору, допомагаючи відтворити історичне тло подій, про які йдеться. Умовно глосарій можна розділити на дві смислові частини. Перша з них ілюструє події реального світу, а в другій ведеться розповідь про мітологічний світ, який існує паралельно з реальним.

До першої частини глосарію можна віднести псевдонаукові документи (протоколи, газетні замітки тощо), щоденникові записи, епістоли, ретроспективні спогади мешканців рідного села Юра про часи Голодомору 1932–1933 рр.. Цей пласт глосарію об’єднує широке коло персонажів, які згодом беруть участь у розвитку основної сюжетної лінії (наприклад, комсомолка Дзякунка), а інші існують лише в площині глосарію.

Значну роль відіграють у романі “Тема для медитації” щоденникові записи Юра та епістоли баби Чакунки, які виражають насамперед авторську позицію щодо комуністичного режиму та майбутнього української держави.

Другий, мітологічний, пласт глосарію включає в себе два виміри: Ирїй та пекельну Отхлань, які населяють нави, відьми, вітряниці, поляниці, білі дівки, русалки, змії, чорний див, Кобиляча голова тощо. Отхланню править богиня Морана, а володарем Верхнього світу є сокіл-Коштруб. У цьому вимірі відображаються події реального світу. Елементи з одного світу проникають до іншого за допомогою замовлянь, обрядів, ритуалів, транс-

формацій (наприклад, у світі глосарію комуністи постають в образі мітичних чудовиськ, з якими змагається головний герой).

Агеева, Р. (1982). *Пространственные обозначения и топонимы в заговоре как типе текста*. В кн. : *Аспекты общей и частичной лингвистической теории текста*. Наука. Москва.

Афанасьев, А. (1984). *Поэтические воззрения славян на природу*. Т. 2. Наука. Москва.

Балашов, Д. (1975). *Из истории русского былинного эпоса*. Русский фольклор. 15. С. 26–54.

Башук, Н. (2011). *Релігійний дуалізм замовлянь як архаїчного жанру вербальної магії в романі Л. Кононовича “Тема для медитації”*. Сучасні проблеми мовознавства та літератури: наук. збірник. Ужгород. 15. С. 26–28.

Бондаренко, А. (2017). *Культ вовка у військових традиціях давньої України*. Видавець Олег Філюк. Київ.

Гірник, О. (2009). *Відчай як тема для медитації або з чого починається філософія визволення*. Київська Русь. 36–37. С. 259–286.

Григорьев, А. (2003). *Архангельские былины и исторические песни, собранные А. Д. Григорьевым в 1899–1901 гг., с напевами, записанными посредством фонографа*. Тропа Троянова. Т. 3. Рос. акад. наук., Ин-т рус. лит. (Пушкин. Дом); Под ред. А.А. Горелова. Санкт-Петербург.

Гунчик, І. (2011). *Український магично-сакральний фольклор: структура тексту та особливості функціонування*. ЛНУ ім. Івана Франка. Львів.

Зварич, І. (2017). *Роль міфу в кризові періоди історії етносу*. Науковий вісник Чернівецького університету. 621–622. С. 195–199.

Кагаров, Є. (1928). *Форми та елементи народної обрядовості*. Первісне громадянство та його пережитки на Україні. 1. С. 25–31.

Кононович, Л. (2005). *Тема для медитації*. Кальварія. Львів.

Літературознавчий словник-довідник (2007). За редакцією Р. Т. Гром'яка. ВЦ “Академія”. Київ.

Мацевко-Бекерська, Л. *Типологія наратора: комунікативні аспекти художнього дискурсу*. Електронний ресурс: <http://litzbirnyk.com.ua/wp-content/uploads/2013/11/14.4.8.pdf> [Дата останнього доступу 28.04.2019].

Ніколаєнко, В., Башук, Н. (2008). *Синтез етнографізму й художнього домислу у творенні образу відьми в романі Л. Кононовича “Тема для медитації”*. Питання літературознавства: науковий збірник. Чернівці. 75. С. 73–79.

Пріцак, О. (1997). *Походження Русі. Стародавні скандинавські джерела (крім ісландських саг)*. Обереги. Т. 1. Обереги. Київ.

Фрезер Дж. (1984). *Золотая ветвь*. Политиздат. Москва.

Чернишева, Е. (2012). *Трансформація образів дев-воительниць в тюркском и славянском фольклоре*. Культура народов Причерноморья. 228. С. 151–154.

Шмид, В. (2003). *Нарратология*. Языки славянской культуры. Москва.

Motz, L. (1997). *The Faces of the Goddess*. Oxford University Press. Oxford.

Wallace, W. (1996). *The Meanings of "Myth" in Modern Criticism*. *Modern Philology*. 4. P. 232–242.